

– підготовкою кадрів для роботи в органах місцевого самоврядування деокупованих територій.

Список використаних джерел:

1. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text> (дата звернення 26.11.2023).
2. Сильне місцеве самоврядування як основа стійкості України – приклад Тростянця. URL: <https://u-lead.org.ua/news/138> (дата звернення 26.11.2023).
3. До відновлення місцевого самоврядування на деокупованих територіях мають застосовуватися різні підходи. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/16238> (дата звернення 26.11.2023).
4. Відновлення місцевого самоврядування в деокупованих громадах: дилеми та ризики. URL: https://lb.ua/blog/observatory_democracy/530620_vidnovlennya_mistsevogo.html (дата звернення 26.11.2023).
5. Що каже закон про військові адміністрації населених пунктів. URL: https://lb.ua/blog/observatory_democracy/530620_vidnovlennya_mistsevogo.html (дата звернення 26.11.2023).
6. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/389-19> (дата звернення 26.11.2023).
7. Про затвердження плану дій органів виконавчої влади з відновлення деокупованих територій територіальних громад : Розпорядження КМУ від 30.12.2022 № 1219-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-zatverdzhennia-planu-dii-orhaniv-vykonavchoi-a1219r> (дата звернення 26.11.2023).

Геннадій Леонідович Рябцев,
*доктор наук з державного управління, професор;
професор Києво-Могилянської школи врядування імені Андрія Мелешевича
Національного університету «Києво-Могилянська академія»,
м. Київ, Україна;
професор Академічного департаменту соціальних наук
Європейського гуманітарного університету,
м. Вільнюс, Литва*

ПЕРШОЧЕРГОВІ ЗАВДАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ ЕНЕРГЕТИКИ РЕГІОНІВ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Нормальне функціонування об'єктів енергозабезпечення є критично важливим для економіки українських регіонів і держави в цілому. Тому енергетична інфраструктура України стала пріоритетною ціллю для російських збройних сил. Її часткове виведення з ладу призвело до суттєвого обмеження постачань палива та енергії під час осінньо-зимового періоду 2022-2023 років.

Щоб не допустити повторення тривалих вимкнень електричної енергії, спричинених порушенням роботи об'єктів критичної енергетичної інфраструктури, уряд ужив низку заходів, спрямованих на посилення активного й пасивного захисту таких об'єктів. У міжсезоння відбудовано понад 80 % пошкодженого обладнання. Надійно й стабільно працює Об'єднана енергетична система (ОЕС) України. Її роботу синхронізовано з європейською мережею ENTSO-E. Реалізовано можливість експорту та імпорту до 1,2 ГВт електричної енергії. Профінансовано відновлення критичної інфраструктури в регіонах і формування резервного запасу обладнання, зокрема енергетичного.

Утім діям Уряду в зазначеній сфері не вистачає комплексності. Управління здійснюється шляхом щоденного надання численних доручень, іноді без попереднього обґрунтування. Плани заходів, що реалізуються, базуються на довоєнних припущеннях. Наявність запасів газу й вугілля вважається запорукою стійкої роботи мереж і систем, хоча війна, що триває, не гарантує надходження накопиченого до кінцевого споживача.

З огляду на невизначену тривалість бойових дій і збереження ризику подальших руйнувань, повна стабілізація ситуації в енергетичному секторі є неможливою, щонайменше до завершення війни. Тому пріоритетними завданнями органів влади на короткострокову перспективу є: збереження цілісності ОЕС України та оперативне відновлення функціонування її об'єктів після кожної атаки; усунення територіального дисбалансу у виробництві та споживанні електричної й теплової енергії; відновлення постачання палива та енергії в райони зі зруйнованою інфраструктурою; розбудова резервних, зокрема міждержавних, та автономних мереж і систем, які можна буде задіяти в разі системних аварій; гарантування неперервного постачання енергоресурсів через західний кордон України в достатніх для споживачів обсягах; забезпечення надійного й безпечного функціонування працездатних енергетичних об'єктів [1, с. 147].

Утім імовірно, що, попри всі зусилля органів влади, на Лівобережній Україні, зокрема у прифронтових регіонах, гарантувати стійкість енергетики, передусім теплової, не вдасться. Тому потребує розроблення й затвердження перелік типових схем і способів резервного енергозабезпечення споживачів, у першу чергу – об'єктів критичної інфраструктури.

До згаданих схем можна віднести, наприклад, такі.

1. За наявності працюючої системи газопостачання й необхідних обсягів природного газу (або пропан-бутану в балонах) – використання газових конвекторів. Для цього варто передбачити процедуру надання відповідних дозволів і скасувати нормативні обмеження на встановлення індивідуальних теплових пунктів у багатоквартирних будинках. За відсутності більшості їхніх мешканців, цей підхід є раціональнішим, аніж встановлення блочної котельні (коли опалюватимуться навіть ті квартири, де люди не проживають).

2. За відсутності чи нестачі природного газу й наявності місцевих джерел твердого палива – використання твердопаливних котлів. Обов'язковою передумовою для цього є встановлення регульованих цін на паливну деревину для потреб населення й суб'єктів господарювання, які мають ліцензії на виробництво теплової та електричної енергії. Доцільним є запровадження

заборони на спалювання лісосічних відходів, що мають збиратися лісовими господарствами та/чи населенням й передаватися або реалізовуватися населенню й заінтересованим суб'єктам господарювання.

3. За наявності достатніх обсягів генерованої електричної енергії й можливості її постачання до центрів споживання теплової енергії – заміщення природного газу електричною енергією. Потрібні: електричні котли в котельнях і на теплоелектроцентралях міст; допоміжне обладнання та інфраструктура (розподільні мережі, трансформаторні підстанції, електротехнічне обладнання). При цьому встановлення електричних конвекторів та/чи бойлерів має відбуватися лише після адаптування будинкових будинкових мереж і систем до збільшення навантаження.

4. За наявності працюючих суб'єктів господарювання, що мають ліцензії на видобуток газового конденсату, – переобладнання модульних котельних на споживання цього виду пального. Найменший обсяг робіт із переобладнання потрібний у разі використання газових конденсатів, що видобуває АТ «Укргазвидобування» на Краснокутському промислі (межа Харківської й Полтавської обл.), Кременівському родовищі (Дніпропетровська обл.) і деяких полтавських родовищах.

5. За наявності працюючих суб'єктів господарювання, що мають ліцензії на перероблення нафти й газового конденсату й джерела надходження сировини, – заміщення природного газу дизельним чи котельним паливом. Необхідні: пересувні або блочні котельні, дизель-генератори; резервуари для розосередженого зберігання нафтопродуктів (зокрема, гнучкі). Визначаючи найбільш вигідну пропозицію під час публічних закупівель обладнання, варто брати до уваги передусім вартість його життєвого циклу, як це передбачено директивою [2, ст. 67-68], і керуючись методикою [3].

6. Якщо заміщення пошкоджених систем теплопостачання електроопаленням, блочними, мобільними, пересувними котельнями, які працюють на пальному з місцевих джерел, є неможливим, єдиним виходом є обов'язкова евакуація населення, передусім із багатоквартирних будинків.

Варто наголосити, що масове встановлення в постраждалих від обстрілів районах пересувних котельних і дизель-генераторів є ризикованим через можливу нестачу моторного палива. Щоб запобігти їй, варто якнайшвидше сформулювати нормативні передумови для забезпечення:

- перероблення на давальницьких умовах на заводах Словаччини, Угорщини та Чехії видобутої в Україні нафтової сировини, що транспортується південною гілкою нафтопроводу «Дружба»;

- інтенсифікування підйому нафти з газовим конденсатом на всіх родовищах, без огляду на перспективні плани експлуатації свердловин, зі спрямуванням видобутої сировини на перероблення в ЄС;

- сприяння укладанню середньо- й довгострокових прямих угод із постачання фіксованих обсягів пального між операторами ринку, у тому числі регіональними, й виробниками нафтопродуктів у державах-членах ЄС;

- недопущення спекуляцій на ринку пального й завищення роздрібних цін завдяки створенню його штучного дефіциту;

– зменшення ризиків втрати нафтопродуктів під час зберігання завдяки їхньому розосередженню. Для цього варто стимулювати зберігання пального безпосередньо кінцевими споживачами, скасувавши відповідні обмеження;

– укладання договорів резервування зі збереженням палива на нафтобазах поза межами України поблизу її західного кордону. Такі угоди передбачають право викупу в будь-який момент і за ринковими цінами запасів, що належать стороннім компаніям.

Незалежно від вибраних заходів, загальною метою енергетичної політики має стати формування спроможності кожного регіону й держави в цілому «в технічно надійний і безпечний, економічно ефективний та екологічно прийнятний спосіб задовольняти потреби суспільства в енергоресурсах, забезпечувати стале функціонування економіки в нормальних і кризових умовах і захищати національні інтереси незалежно від зовнішніх і внутрішніх впливів» [4, с. 82].

Першочерговими завданнями, що мають вирішити органи місцевого самоврядування на шляху до досягнення цієї мети, є такі:

1. Максимальне збільшення використання й виробництва (видобутку) місцевих видів палива та енергії. В Донецькій, Луганській, Львівській й Волинській областях ним може стати метан вугільних шахт. У Волинській, Рівненській, Чернігівській областях – торф. У Житомирській області – деревина. У сільськогосподарських регіонах – солома зернових і лушпиння олійних культур. Істотну частку в енергетичному балансі Буковини й Закарпаття здатна зайняти гідроенергія малих річок, зокрема Тиси й Тересви. Одеська, Херсонська, Запорізька області є найбільш перспективними регіонами для розвитку геліоенергетики, тоді як узбережжя Чорного моря є найкращим для використання енергії вітру.

2. Збільшення використання розподіленої генерації, у тому числі створення в територіальних громадах систем розподілу мікро grid на базі «розумних мереж», зокрема для енергетичних кооперативів.

3. Забезпечення можливості під'єднання до схем резервного енергозабезпечення об'єктів критичної інфраструктури, які забезпечують виконання життєво важливих функцій у територіальних громадах.

4. Розроблення й затвердження планів заходів із забезпечення безпеки та стійкості критичної інфраструктури, яка забезпечує життєдіяльність територіальних громад, з урахуванням дій щодо посилення захисту таких об'єктів від фізичних і кібернетичних загроз.

При цьому, як на національному, так і регіональному рівнях, варто:

– відмовитися від управління шляхом надання доручень на користь передбаченого Стратегією енергетичної безпеки [5] систематичного ідентифікування, аналізування та оцінювання загроз безпеці для обґрунтування й вибору заходів з їхньої нейтралізації;

– звернутися до бізнесу, як це зроблено урядами держав-членів ЄС, із закликом до раціонального використання газу, електричної й теплової енергії та зменшення їхніх втрат, пояснивши, як це можна робити найкраще;

– ініціювати інформаційну кампанію з підвищення обізнаності громадськості щодо збереження енергії, спрямовану на роз'яснення того, що функції й повноваження органів влади є обмеженими і без участі кожного свідомого українця забезпечити стійкість енергетики неможливо.

Список використаних джерел:

1. Рябцев Г.Л. Оцінка можливостей інтеграції енергетичних ринків України та ЄС під час війни і в повоєнний період. *Сімдесят перші економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки* : матеріали Міжнар. наук. інтернет-конф. (Львів – Переворськ, 21-22 груд. 2022 р.). Львів : ФОП Шпак В.Б. С. 146-150.

2. Директива Європейського Парламенту і Ради 2014/24/ЄС від 26 лют. 2014 р. про публічні закупівлі та про скасування Директиви 2004/18/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_052-14#Text (дата звернення 24.11.2023).

3. Про затвердження Примірної методики визначення вартості життєвого циклу : наказ Мінекономіки від 28 вер. 2020 р. № 1894. URL: <https://www.me.gov.ua/LegislativeActs/Detail?lang=uk-UA&id=32140d03-d5eb-4988-8790-6d60d1c84a93> (дата звернення 24.11.2023).

4. Рябцев Г. Л. Регіональні аспекти повоєнного відновлення паливно-енергетичного комплексу України. *Механізми управління розвитком територій* : зб. наук. пр. у 2 ч. Житомир : Поліський нац. ун-т, 2022. Ч. 1. С. 81-84.

5. Про схвалення Стратегії енергетичної безпеки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 04 сер. 2021 р. № 907-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/907-2021-p#Text> (дата звернення 24.11.2023).

Віталій Андрійович Щербина,
*здобувач вищої освіти СВО Магістр
спеціальності 281 Публічне управління та самоврядування
Полтавського державного аграрного університету
м. Полтава, Україна*

Ангеліна Олександрівна Юр'єва,
*здобувач вищої освіти СВО Бакалавр,
спеціальності 281 Публічне управління та самоврядування
Полтавського державного аграрного університету
м. Полтава, Україна*

ПРОБЛЕМИ ВІДКРИТОСТІ ТА ПРОЗОРОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА СПОСОБИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Дослідження засад функціонування та розвитку місцевого самоврядування на принципах прозорості та відкритості обумовлена потребою підвищення ефективності та якості роботи органів місцевого самоврядування. Прозорість та відкритість сприяють підвищенню довіри громадян до місцевої влади, що є важливою передумовою ефективної взаємодії влади та суспільства.